६२४८

No. ६ ग-१

Title कात्यायनसूत्रपद्धतिः

Author श्री देवः

Extent २० पत्र Age सं. १८६३

Subject सूत्र पद्धति

नं. ५

नं. ४५४८

का॰ सू॰ ॐ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ अथातोनिरूढपशुबंधस्यपद्धतिर्लिख्यते ॥

१ सचैंद्राग्नीदेवतोवासूर्यदेवतोवाप्राजापतिदेवतोवाप्रतिवर्षंव
र्षावृत्तौश्रावणादिचतुर्णांपर्वणांमध्येअन्यतरस्मिन्भवति ॥ अ
यनेदक्षिणायनदिनेउत्तरायणादिने । अस्मिन्पक्षेएकस्मिन्वर्षेप
शुद्वयंभवति । तत्रप्रथमप्रयोगेआदौस्वशाखोक्तमाभ्युदयिकंकृ
त्वा ॥ अन्वारंभणीयावापशोःसातायाविकारत्वादनुदितेप्रारंभः
॥ तत्रसर्वकृत्विग्वरणं ॥ पशुदक्षिणोनवाधेनुर्दक्षिणोनवावरदक्षि
णेनवा ॥ गोत्रशर्मन् ॥ ऐंद्राग्नेननिरूढपशुनाहंसौर्येणवाप्राजाप
त्येनेतिवा दक्षिणादेवताविकल्पाः ॥ पक्षत्रयाणांप्रयोगोविक
ल्पः ॥ ब्रह्माहोताध्वर्युःमैत्रावरुणःप्रतिप्रस्थाताग्नीध्रएष
तेषांषण्णांऋत्विजांक्रमेणावरणं ॥ तदसत्त्वाद्यथासंभवमर्चयेत

॥ ततो ध्वर्युः पंचभूसंस्कारपूर्वकमाहवनीयदक्षिणाग्न्योरुद्धरणं करोति

॥ तत्र निरूढपशुपर्यंगार्हपत्यादिति प्रयोगः ॥ अग्न्यन्वाधानं ॥ चतुरा

सत्तं ॥ व्रतलवरणं ॥ ऐंद्राग्नो निरूढपशुनावा पशुनाम हे तत्र व्रजायतइति

॥ व्रतग्रहणं ॥ ततो दर्भपात्र सादनमाज्यसंस्कारः ॥ निरुप्याज्यं गा

र्हपत्ये धिश्रयति ॥ वेदस्य स्रुवस्य संमार्गः ॥ ततो जुह्वाः संमा

र्गः ॥ उद्वासनं ॥ सायमाज्यं दर्भमयाज्यमाज्यस्थाल्यां स्रुवतं ॥ आज्य

स्यावेक्षणं ॥ जुह्वां च उर्ध्वं गृहीत्वा समिधं सावाहवनी

यं प्रति गत्वा समिधं उपवेश्य आहवनीयं परिस्तीर्य ओषधाप्राग

ग्रासुदक्षिणावा समिधमाधाय उपविश्यो स्वविसवितृस्त्रहे

ति ॥ इदं वि स्रवे ॥ अध्वर्युः स्रुवेदोवन्नुहोति न स्रुवा ॥ तस्यानंत

रे स्रुवस्यैव संमार्गः ॥ ततस्राज्यस्थां संस्थाल्यां स्रुचमादाय स्रुवकुं

का० सू० स्फ्यं वा दयतन्नाग्नस्तत्र धारेण सहितो दर्भं प्रतिगच्छति॥ ब्रह्मयजमानौ पद्गति
२ दक्षिणत उपविशतः॥ ब्रह्मणा स्पृष्टमास्तृणन्संस्कारः॥ तत्र स्फ्यस्य ध्या० १८
2 लक्षणमुच्यते॥ पालाशं वकुलपर्णयुक्तं॥ अग्रप्रत्यायजर्वसकल
मात्रं वंशपृष्ठे वक्रं॥ स्फुरणं॥ एकजं॥ एवंविधस्य स्फ्यस्य पला
शात्यप्रात्प्राङ्मुखउपविश्य स्फ्यमभिमृश्य जपति॥ सत्यं
त्वा ऋतेनाभिति॥ अथवा पश्चात्प्राङ्मुखं वाति छत्र स्फ्यमभिमंत्र
येते॥ सत्यं त्वा तेत्येवमंत्रेण॥ ततो स्फ्यछेदप्रदेशोसाद्यते
क्विवेरणोपस्पृश्याति॥ विद्मसे त्वेति॥ छेदनप्रदेशं सर्वतो क
यतीत्यर्थः॥ तत ॐ व धयति कुशान्करणमंत्र वर्षि वीवा विधि
न इति परस्मुताप्रहरति॥ स्फ्येरणांकितप्रदेशो॥ प्रथम शकल
मादाय स्तृणंयेत्स्यापवपाति॥ अथेरपावटमध्ये प्रक्षेपापर्यन्तया

विधं स्रुवस्य छेदनं कर्त्तव्यं पश्चाद्वा शिष्टः स्थारसन्नसोमछत्तो
त्तं तत्तस्माति॥ ततास्थि त्रप्रापयं स्रुवं हस्तेन प्रेरयित्वा प्राच्यां
उदीच्यां वा पातयेत् तद्दक्षिणस्यां दिशि॥ ततो घांमालेखी
शितिमंत्रेण पतंतं स्रुवं पश्चद्धर्तरिमिमं त्रयपते॥ ततस्तत्र स्रुविंचा
रयेत्पात्रस्वादि पात्रं तेन स्रुवपात्रो धत्तं॥ ततः स्थालीं रप्रुं परिस्तरी
यं ऊं कुं स्रुक् उद्गृहीत मान्यं गृहीत्वा॥ अग्नेरंत्यामीति स्थालीशो
ऊ होमति॥ इदंवनस्पतये॥ ततोज्यं स्रुक् वंच स्रुवपाहत्य पंसंस्कु
र्वेव॥ आज्यं तत्रुतः संस्कारणीयं॥ स्रुवा ऊ ध्यां स्रुक्त्वेरण
होमयदेवे ऊं का त्वत्र संसर्गः कर्त्तव्यः॥ ततोम्रलाघा पंचमंडर
रत्निप्रमाणं व्यरत्निप्रमाणं पंचारत्निप्रमाणं वामित्वाव
स्थिते सर्वैः पिंचात्॥ ततः ७ न छेदनं तकार्यं॥ ततो स्रुवं स्रुले

का॰स॰ पंचमं शंख कालवासः पननवरोना यकोरामं करोति ततो वाश्च प॰ द्धति
२ यत्तोस्तपस्थाद्यापालं यत्नमात्रमयकोरां मध्यसंगृहीतं धा॰१८
ऊर्ध्वखातं कृत्वा स्वयपस्याद्येनयायमण्डवाति ॥ यथा च माला
हृद्ब्रह्मगुलं चांगुलं वायू पस्यायं परिधीयते ॥ ततो स्वयस्य
मलात्माद्देशमात्रः खड्गाकारः स्फकार्यः ॥ एतद्दष्ट्रा वीक्ष
णामादि सर्वं तद्वारा कर्तव्यं ॥ ततः प्रादेशमात्रवृत्तदार्व्य सं
स्कृते पंचगृहीतं गृहीत्वा परिस्तीर्य सामिधमग्निं प्राप स्वाह
वनीये घोष्यस्वमिति मंत्रं मनसो द्वार्यजुहोति इदं वत स्म
नद्य ॥ अथ मार्कण्डिका ॥ १ ॥ ततो ब्रह्म यजमानौ उत्तरव
देर्दक्षिणतो बहिर्वेदि उपविशतः ॥ ततो यजमानवाचं र
यच्छति प्रैषः ॥ ततः प्रपत्नास्यपद्यातु नरस्तो वाच्यमानं पात्रा

शपूर्णमासादन्तं॥ अग्निहोत्रहवणीस्थाने॥ पवित्रच्छेदनानि पवित्रे॥ अन्तर्धानं प्रनिर
स्तरणं दर्भास्त्रिशाढं उलूखलं शम्यावास्थानीच॥ आज्यावाग्यतः पवित्रे छित्वा
प्रोक्षणीः संस्कृत्य वज्रान्ते प्रतिनिदध्या शम्यान्तां प्रोक्षणीं करोति॥ न
लोपार्ष पन्यस्याग्रे प्रोक्षणीनां निधानान्तः स्फ्यादानादि॥ च
तुररत्निः पश्चात्तिर्यक्॥ षडरत्निर्मध्ये प्राची॥ अरत्निः पुरस्तात्ति
र्यक्॥ नैयांच यावामात्र ध्वशङ्कुः॥ ततो वेदिं दक्षिणत उत्तरतः प्र
म ध्वसं गृहीत्वाहृत्वा प्रागिमभिमतो सीकुर्यात्॥ अथ वेदिसाधने
प पाठेऽत्र श्लोकः॥ चत्वारत्निमिताग्रे ज्ञेला दिताय द्वस्वतः परं॥ अग्रे
द्वे विष्णुपादाः स्यात् पश्चवेदेः प्रसाधनं॥ प्रकारान्तरं वाहयरत्निमा
लकरांकुर्याद द्वे चपञ्चपा॥ अग्रे रत्नौ ततः स्याद्वे वेदिः साप प्र
कीमता॥ अथ संगृह्य साधनानि दर्शपूर्णमास वेदिवत्॥ एवं

कां॰सू॰ वेदिं मित्वा वेदिपरिसमूहनं ॥ उत्करकरणं ॥ सन्नहनावज्ञादानादि पद्धति
४ सन्नहनादुरीयस्योत्करे प्रक्षेपान्ते एवं परिग्रहः ॥ वेद्यास्त्रिरुल्लेखनं
हरणप्रोक्षः ॥ हरणं ॥ समर्पणं ॥ संमर्षनानंतरम् ध्युषः ॥ शम्यास्फं
चादाय उत्करस्य पुरस्तात् देवरालेगमनागमनाय संचरं मार्गं प
रित्यज्य वेद्यान्तचात्वालं मिमीते ॥ तत्र एवं पश्चादुदगग्रं तां स्फ्या
यांति धाय स्फ्येनांतान्लिखति न प्रायतीति स्फेनांतान्लिख
ति ॥ ततो दक्षिणतो वेसागलग्नां प्राचीं शम्यां निधाय स्फे
नांतान्लेखां करोति ॥ एवं तान्मांधिमा दिवि ॥ ततो उत्तरतः ना
॥ प्रागग्रां प्राचीं शम्यां निधाय स्फेनांतान्लेखां करोति ॥ त्र
वतान्मानाव पृथिमादिति मंत्रेण ॥ पंच शम्या प्रमाणं चतुष्को
णं चात्वालं परितो लिखति यजमानेन त्वा रक्षो विदेदगिति रिति वा

लेस्फ्येन प्रहरति॥ प्रहरणांतं तस्मैव विसर्गः॥ ततः प्रहरेणोश्वा
त्रेपुरीषं स्फ्येन स्फ्येनचाग्ने ब्रागिर इति इर्वाह्रि प्रेति हस्त्यहर्वाह्रि
निरवात शंकुसंति धाते वेदिम ध्येतपुरीषवर्योस्या मितिमिमं वे
शातिवपति भरती ते पुरीषं उक्ता खवदभित्यस्येति॥ एवमेवप्र
हरणात्मित्यासां नंवारदेपं कर्त्तव्यं॥ पुरीषंनिवापेमंत्रोविशे
षः॥ योद्विती यस्यामिती द्वितीयपुरीषनिवापे॥ परस्तृतीय
स्यामिति तृतीयपुरीषनिवापे॥ ततः स्फ्येनताभ्यावाचात्वा॰
लं इतारोत्तरवेदितिःपातिपर्याशं मन्त्रयोति इत्वातेनपुरीषे पुरीष
णोत्तरवेदितिः पादयाति॥ सि॰ स्फ्यीतिमंत्रेणकल्पस्ये
स्यंतेन हावि॰ शाद्नप्राप्या प्र मारणा चत्वरस्त्र॥ इर्वाह्रि प्रां॰
कोपश्चात्पदमात्रं मधिकं वा पारीशेष ततः प्रस्यपुरुषदेशा

का॰स॰ त्वदमात्रेण पांसिवालुका त्रिंशदंगुला उत्तरवेदिं चतुःस्रक्तिं कुर्यात् पद्धति
५ ॥ इति कात्यायनवचनात् ॥ अपरेण यूपावटं संचरमवशिष्योत्तर
वेदिं निवपेदित्यापस्तंबवचनात् उत्तरवेदिमध्ये नाभिं प्रादेशमात्र
चतुरस्रां करोति ॥ ततः सिंहस्यसीति मंत्रं पठेत्वा ततोत्तरवे
दिं संप्रोक्षति ॥ ततः सिंहस्यसीति मंत्रं पठेत्वा ततोत्तरवेदि
मुपरि सिकताः प्रकिरति ॥ ततः उदुंबरशाखादिः अत्र शाखा
भिर्वा उत्तरवेदिं छादयति ॥ दर्भैः छादयंति वा तद्वत् ततोष्टा
विंशति का[illegible] अस्य त्रिरत्नवत्[illegible]स्या हवनीये धिष्ण्ययोः
पयस्ती नाचोपकल्पते ॥ अनंतरं कर्परे सिकता वा स्थाप्ति का
वा उपयमत्व[illegible] उच्यंते ॥ ता[illegible]पदी प्रयोगे धर्यो[illegible]स्थापनस्या
पत्ता कर्परादिस्थाप्रियंते नापत्तिरावारापर्थी ॥ प्राज्यसंस्कारः

॥ ऊर्ध्वं पंचगट हीन यज्ञमानं देवदारु परिधीनामुपकल्पनं ॥ ततः पं
चहोतृमन्त्र्यमुपस्थकरित्यावेस्थितालौकिकीः प्रोक्षणीः प्रो
क्षस्य प्रदीप्तासिधेचो पस्थाव दमनीभिः कर्पूरस्फाभिरधत्ता
धारयित्वा धर्मुरस्त ये धाक्षि यमारणायात् स्फ्यं ति वदति ॥ त
त एक स्फयात विहीति प्रातिप्रस्थातारं प्रेष्यति ॥ होत्रा प्र
वेदं देव्योत्तर स्फाभ्यविविकृत्का पांसल्यां प्र गितउत्तरवेदिं
निहरति ॥ वेदेकतरस्मागे रापाकठस्फ्यात ॥ ततः प्रतिप्रस्थो
ताह व नीया दरस्य वेदि पोरस्थे तल्लेखां करोति उत्तरवेदि
धावत ॥ दतिरापप्रोक्षियावद्य ॥ ततो धर्मुरास्ति मन्त्रसमे
प्रदाय प्रोक्षणीरादाय उत्तरवेदिं दिशानो वेदिमध्ये उदक्कु
रु स्फ्युत्कृत प्रातिदिशां उत्तरवेदिं प्रावति ॥ हस्तेनैव लौकिक

का॰स॰ प्रोक्षणमंत्रैः इंद्रघोषस्त्वा पुरस्तात्प्रचेतास्त्वा पश्चात् ॥ मनोजवास्त्वा पद्धति
६ पितृभिर्दक्षिणतः विश्वकर्मा त्वादित्यैरुत्तरतः ॥ इदमहमित्ति ॥ एवं विधेन
मंत्रेण प्रोक्षणीशेषं निनयति ॥ अग्निमीत्यस्य स्थाने प्रत्यग्निरिति
प्र पाठं नत्वा स्वाहारा ॥ अग्निचार पदे एवोदकस्पर्शनं नान्यत्र ॥ तत उ
त्तरत उपविश्य पश्चान्मा: स्रुवाणाय सेतु पंचगृहीतं जुहोत्यपषु:
॥ हिरण्य पत्रकं चतारस्थितं पपपपद्मनाभिं पारदत्तीर्या सि८ः धसिंस्वा
हे त्यादिभिः ॥ पंचाग्निमंत्रैः प्रतिमंत्रं क्रमशः ॥ एवं दक्षिणोसो सि८ः सि २
ति स्वाहेति इदं ८ः सि८ हौ ॥ सि८ः यम्स्त्वादित्यवनिः स्वाहेति उत्तरप्रो
गायां ॥ इदं ८ः सि८ः हे ग्नादित्यवन्त्यै ॥ सि८ ह्रासि ब्रह्मवनिः क्षत्रव
निः स्वाहेति दक्षिण प्रोगायां सि८ः हे ब्रह्मवन्त्यै क्षत्रवन्त्यै ॥ सि८
पासि स प्रजावनी रायस्पोषवनिरिति ॥ उत्तरे सेतु होति ॥ सि८ः

स्रैस्रुवप्रजाऽव न्यैरापस्त्योवनस्त्यो ॥ ततोमं प्रेक्ष्य होति ॥ सिं० ८० स्वा-
वहा देवान्यज्ञमानायेति ॥ ३ दं० सि० ८० हो ॥ ततोऽग्नेस्तेनम्परस्तेवाति हो-
मार्पयेतीचीहूतां स्रुक्चमूज्ञीकरोति ॥ ततो देवदारुकृष्टदौ छेः
प्रादेशमात्रैः त्रिभिः परिधिभिः ताम्रिपरिदधाति ॥ ध्रुवोसि
पृथिवीमित्रिमध्यमं पश्चादुदगग्रं ॥ ध्रुवादि दक्षिणं दक्षिणा
प्रागग्रं ॥ मित्रवरुणत्वेतिदक्षीणि उत्तरं प्रागग्रं ॥ ततोऽग्नेः उपरि
सीतीनाम्याम्रपरि गुल्गुलु रोहितजं पुष्प्यमेवा श्रीरो रोमा शि-
व सहैव निदधाति ॥ भाशिश्च स्रुहेवानिदधाश्रीर्घ्नोसम्मा
भावेत्याधिमेष शरीरसंवृद्धिरं मां पाणिग्रहीत्वा निधेयाति
॥ तेषु स्रुक्षारेषु उपरि घृतादि निदधाति ॥ तस्यां पूर्वेक्तरतः
॥ उत्तरवेदिरूपवेताग्निसमीपे उपरमत्तो निर्वपाति ॥ ततोऽधि

का॰ स॰ रासनं॥ प्रणीतापात्रस्थापनं॥ अत्र कुर्वन्त्येके नेनः आज्यपात्रहरणं॥ अध्वस्व वह्नति
७ जं परिस्तरणं॥ पात्रासादनं॥ तत्र स्रुक्पात्राणि होत्रहवणी पवित्रा॰
7 णि संस्थाप्य॥ अग्नि सोमीये मन्ते लेख वणी वृक्षस्य स्रुवा॥ शम्या
हस्त द्व उपला आज्यस्थाली आज्यं च वेद श्वदलिरा पर्यः॥ च मर्यें
नु वरेणा॥ आधीः॥ इध्म चतुर्दश बर्हि चतुर्दशं॥ स्रुवः स्रुक
पंचकं॥ प्राशित्र हरणे पात्र निसमकं॥ इपाष्टकं उस्वापं च कं॰
॥ मं चन चतुर्दशं॥ इडापात्रीय इं वर्तं॥ अन्तर्धानकटः॥ इरणीपात्रं॥ तत्र
इध्म चतुर्दश यो विंशति रिध्मका स्वाति॥ अरत्नि मात्रो वया श्वयशेये॥
का र्षीय्यो॥ तयोरेका विशाखा॥ अविशाखा द्वितीया॥ अरत्नि मात्रं
वस्तरणं हृदय स्थूलं॥ प्रवल शाखा श्वेति॥ बर्हिश्च चतुर्दशये॥ कारयम र्य॰
पमासः स्रुवः पारिधेयः॥ का शमयः प्रस्तरः॥ काश्मलच्यो वि धत्योः॰

अरत्निमात्रे॥ बर्हिःस्थेति॥ स्रुकपंचके॥ ऊर्ध्वर्यं॥ उपस्तृत्वयं॥ प्रक्षा
ल्येति॥ पात्रेऽञ्जनीस्रुक्के॥ कलशः आपः पाहिरण्यशकला निष्टव
राज्यार्थं दधि उपाकरणं तृणं॥ मैत्रावरुणदंडः॥ तस्यैवेष्टनं॥
॥ सूपाष्टके॥ सूपः चरवाल॥ प्रथमशकलं यूपवेष्टनं॥ आपः प
वाः॥ कुशा [illegible]॥ रूपांजनं [illegible] स्येति॥ उखापंचको॥ उ
खा॥ आसि॥ स्वरु॥ हिरण्ये॥ एकादश [illegible] विंशतिः॥ [illegible]
रत्नि [illegible] वेति॥ पंचवल्कलस्य वे॥ द्वे अरणी द्वेम
[illegible] शकलं चेति [illegible] एवं प्रोक्षणी [illegible] पदे स्वाये
त्रिपा [illegible] [illegible] एवं रेष्ठा [illegible] निधानं॥ [illegible]॥
आज्यं [illegible] वेदवं धो [illegible] एवं करोति॥ आज्यं [illegible]
पशाम [illegible] एव॥ पशुधर्मः पर्यग्निकरणं॥ उदको पस्पर्श

का॰सू॰ नां॥ ततो वेदिस्तरणं उत्तरपरिग्रहः॥ दक्षिणात्पुरीषो द्रूहणं॥ म
८ न्त्रमार्जनं॥ मन्त्री धः प्रोक्षणी प्रहरणं॥ ततः स्रुवा आघ्येयो ध्यौः
8 प्रोक्षणीनालां पश्चा आग्नेयः स्फ्योदक प्रहारः॥ पारायो प्रस्ता
लनं॥ अपरेण प्रणीता स्फ्यस्य सादनं॥ आज्ये हैः दिमा ध्ये प्रोक्ष
णीतासा प्रणीता नां च ध्या आग्नेय मि ध्यमा सा पतेन स्यो
नरनो वर्हिः आगमेवासादयति॥ तत पात्र संमार्गः॥ ए
वैक व स्थः॥ ततः स्रुव धर्मेश्चापि संमार्गः॥ तेरे वमेवेः ॥
प्रथमं प्रनृपनं॥ संमार्गः प्रनपनामिति॥ ततो जका॥ स्रु
ना: स्रीविस्राहो म हव ॥ ततः उपस्थानः॥ ततः एष दण्डयो
मन्त्र उपस्थनेनो फवायाः॥ नू लीप्रागीव हस्तन॥ त
तः पत्नीसंनहनं॥ स्पस्यो वासनं पत्याम वेदन वेदिमध्य
गं

आसादनं॥ आज्यनिर्वपनं॥ प्रोक्षणपात्रनिर्वपनं॥ आज्यावेद
रणं॥ ईक्षणं॥ वेदे या पात्रां नरेद ध्यासिच्य तत्र स्थालीस्थ
माज्यं निनयेत्॥ द धात्याज्यमानीयेत्याप कंबव धना
त्॥ ततः एवदाज्यसंयोजनं॥ ततोऽङ्कापवित्रे चत्
र्गृहीतं गृहीत्वा॥ एवदाज्योपस्थानं ज्योतिरसीति पंचगृ
हीतं ६ एवदाज्यं गृहीत्वा यात्॥ मंत्रन् सह त्रिर्वा॥ ततो ध्रुवायां
चतुर्गृहीतं ग्रहणं॥ ६ धांविसंस्पाल्य परिधाविद्विकं
पराकल्प केवलस्य ध्रुवस्य प्रोक्षणं॥ वेदि प्रोक्षणं॥ वर्हिः प्र
प्रतिगृह्य वेद्याभ्यां सा द नस्य प्रोक्षणं॥ सपोक्षो मूलाव
सेकः॥ वर्हिर्विस्रंसनं॥ आग्नेवाल प्रस्तरस्य ग्रहणं॥ प्रस्त
रास्य मर्पणं॥ सत्र हस्तं विस्रंसनं॥ दातिमावेदि प्रोरोति

का॰सू॰ धानं ॥ अन्यैरवछादनं ॥ वेदिस्तरणं ॥ त्रिविनं कुटस्य ग्रहणं ॥ ततः
८ प्रत्यच्छाखानस्तरणं ॥ दक्षिणाभागे ब्रह्मणीमेव ॥ ततः सामिध्यस्त
१ रासादनं ॥ आहवनीयकल्पनं ॥ उलूखलको हृहलं ॥ कार्यप्रर्पपरीधि
परिधानं घेतमावि घ न्यौस्तरणं ॥ आज्यस्थालप्रस्तरस्त
रणं ॥ सामिन्यासं ॥ पूर्वन्ह स्पी आसिरासादनं ॥ ततो उक्का
॥ ततो वह्नेर्यपसहेरण ब्रह्मस्पी कृस्य होमहवन्याः ॥ ततः उप
यमनः ॥ ततः पूर्वपदाज्यो पशुनां वर्तना व्यस्फपव्यस्नवेवा
सादनं ॥ ततो प्रोक्षणा ॥ ततः आज्यस्थाल्याः ॥ ततः प
यदभ्यस्थाल्याः ॥ ततः आज्यस्थालीस्थमालभ्या सा
दनक्रमेणा उक्कादिस्थ माज्यमालभते ॥ ततः आसाल
भः ॥ उदकालंभः ॥ ततोवेदेः पूर्वभागे गत्वा देवस्यत्वेत्यादि

गृहीत्वेदमहमिति स्फ्यावटं परिलिखति ॥ आहवनीयस्य पुरस्ताद्वेदि
मध्ये स्फ्यमूर्ध्नस्फ्य बहिर्वेदि स्फ्यपंचमासप्रमाणानि स्ममवटं खनति ॥ उ
दकौ· प्राच्यांपांसून्वापः ॥ तदग्रेण स्फ्यप्रांचं निदधाति ॥ स्फ्यस्यो
परि कुशाग्रं स्थिं निदधाति ॥ प्रथमशाकलं च ॥ स्फ्याग्रमुत्तरेण च
खालं निदधाति ॥ ततो यवोसीति मंत्रेण यवानावपति
॥ ततो दिवे त्वा प्रोक्षामीति स्फ्यस्थले ॥ प्रोक्षणीशेषं सर्वद
पावटे तिलयानि प्रपंतामीति ॥ उदकालंभः ॥ पितृषदनम
सीति प्राग्याग्रदर्भ शिवं बर्हिष्यवटे प्रास्तृणाति ॥ उदकालं
भः ॥ ततो ये रूपाणीति स्फ्यमूलशाकलमवटे प्रास्यति ॥ त
तः आज्यस्थाल्याः स्रुवेणाज्यं गृहीत्वावटं परिषिंचति वट
मध्ये तत्संपन्नं होति ॥ इदं प्रजापतये ॥ ततउ छायपुरस्तात्पादि

का०स्र० क्र म्यन्सर्प स्पद क्षिरागत उदङ्गुरवड प्रविश्य घ्याध्वर्युर्वा यजमानो वालो १ पद्धति
१० किकेतान्येन सूपमन्ता क्रि ॥ द्वितीयाकंडिका ॥ २ ॥ तत्र सर्पायाज्य कंडि० २
मानाय सानु ब्रूहीति होतारं प्रेष्याति ततो देवं सर्वं तगृहीत्वा दे
वस्त्वेति मंत्रेणोपस्थ देशावाग्नित सर्वं सूपमन्ता क्रि सर्वत्र ॥ त
तः स्य वालमंत्र वाहिर्यानि नैवमंत्रेण नान्ति ॥ मंत्रावृत्तिः ॥ त
तो क्रं च वाल सूपस्याग्ने प्राति मंचानि स्यापिप्पलाम्य इति ॥ त
तो सूपस्या गतिष्ठादेशां सो परं तु नराक्रि ॥ देवस्त्वेति ॥ ततः पा
स्यपनादशो सूप सर्वत्तो गृहीत्वा ध्वर्युः परिव्यय परां पर्यैतं त
विमुंचेत् ॥ ततः उ प्री यमानुगाया तनु ब्रूहीति होतारं प्रेष्येति १
॥ ततो घ्याम्नवेपानि सूपस्तर्फं करोति ॥ पात इति सूपवटमध्ये
सूप स्थलं प्रादिपानि ॥ यः ७ ततस्तो गतिष्ठादेशाः ॥ सम्रा हवनी

याम्मिमुखः कार्यः॥ ततः सव्येन हस्तेन स्रुवं गृहीत्वा दक्षिण
नाग्रवटं पं श्रूमिः ऊरयति न लुवति त्वेति॥ ततो मैत्रावरुणं दंडे
नञ्चवटं सर्वत्रात्रिः पर्यसति ब्रह्म दक्षिणे हेत्रिसहस्र मंत्रः॥ छिस्रः
सिं ततः समं भ्रामित्वा तत्रोदकमासिंचाति॥ ततो यूयम
त्वायम स्वेति प्रैषः॥ ततो दूपेहुत्वा त्वारभं यजमानं विस्रोः
कर्माणीति वाचयाति॥ सखेति ब्रूहीत्येवं॥ ततो यजमा
नो विस्रोः कर्माणीति मंत्रं स्वरेण पठति॥ तत्र प्रियालं विः
लोकयतं यजमानं च तत्र द्विस्रोरिति वाचयाति॥ चदस्रात त
मिति ब्रूहीत्येवं॥ ततो यजमानः तद्विस्रोरिति मंत्रं स्वरेण
पठति॥ ततः परीवीयमाणाय यानुब्रूहीति होतारं प्रैषयति॥ त
तस्त्रिगुणयाति वियामयत्वा दर्भमय्या रशनया याम मध्यमयार

का॰सू॰ गेत्स्वयं त्रिरुदकं परिव्ययति ॥ परि वीरसीति ॥ ततो रथान्तं पूर्वेण २ पद्धति
१२ ध्वा ग्रन्थ्योत्य रथान्ता प्रान्तौ सं रज्ज्वान्यन्तरस्यां सिविभ्यन्त कंडि॰२
॥ रस्यामन्तं प्रवेशयाति अग्रम ध्ये मूलं मूलमध्येवा प्रमिति ॥
ततो वित्रिष्टादेशा मुन्तरेण रथान्ता पूर्वान्तराले प्रघोमु स्वस्व
तम वक्षहतिदिव: स्मु रसीति ॥ तत उपवीरसीति यामेजा २
नीम ध्येषा स्यादितं तस्या मासप ततत्ट रशनोपस्थाति
ति छागप शुस्यशाति ॥ मालभते ॥ ततो विमेघ्यतं ॥ ततो
ग्ने जे तमसीति शकलादानं ॥ तत शीवे यामुदग्रं निद
धाति ॥ ततो वृत्र सो स्तु इति शकलस्योपरि तकुशान्त रूणे
प्रागग्रे निदधाति तत नुवं घ्यसीन्थ यसारसि मुदगग्रां
तयोस्त राययोरुपरि निदधाति तत माद्रुरसीति प्रथमं

घ्यारणाज्यस्थाली स्रुवास्राज्यं स्रुव स्रुवपुरस्ता इत्य घरारा शिता
पर्यस्थो परीरविद धाति ॥ ततः केनवि घर्मं धारयित्वा प्रयेम
प्यप्रमाता यानुब्रूहीति होता रस्रवो ध्य ॥ गगा यत्प्रसो त्वेति
प्रति मंत्रं प्रदक्षिणां त्रिर्मंथ्यति ॥ ततः प्रदक्षिणां प्रदक्षिणामग्निज पर्यग्नि न्मः=
मंथ्यति ॥ अग्नौ जातेजातायानुब्रूहीति होतारं प्रेष्यति ॥ ततोभवतं
इति मं यत्रमग्निमाहवनीयप्रति प्रासामि धमा धाय स्थाल्याः स्रुवे
णाज्यं गृहीत्वा प्रक्षिप्तस्याग्नेरुपरि प्रपावयितारि तिज्ज होति ॥ इद
मग्निभ्यां उपाकरणामंत्रयोः संयुक्तयोर्विकल्पः ॥ ततोधि
गृह्य स्थाता याधि व्यामयादभग्निप्यार प्रानयाना प्रांकृत्वा परो
दक्षिणा प्यंगासंरुरव पाया स्रुच्यं प्यंग यामध्यव प्राति हतरू
त्वेति ॥ एवंमस्तके पञ्चवत्राड दवस्य त्वेति पुप्पव घ्राति ॥ ततोद्दाग्नि

का०सू० भ्यां जुष्टं निर्वपामीति ऐंद्राग्निपशुपदो॥ सूर्याय जुष्टमितिसौर्य पद्धति
१२ पदो॥ एवं सर्वत्र ज्ञेयं॥ ततः प्रजापतये जुष्टमिति प्राजापत्यपदो१ कंडि० ३
12 ॥ ततो ब्रह्मन् हविः प्रोक्षिष्यामीति प्रैषः॥ ततः ब्रह्म प्रोक्षामिति॥ य
ज्ञामीति पठित्वा॥ ॐ प्रोक्षेत्यनुज्ञानाति॥ ततो घृत्वोपधीम्य १
इति संस्कृताभिः प्रोक्षणीभिः पशुं प्रोक्षति॥ इंद्राग्निभ्यां त्वा जु
ष्टं प्रोक्षामीति॥ ततो पापेकरति प्रोक्षणीः पशोर्मुखे उपस्प
र्शयति॥ ततः आपो देवीरिति पशुमधस्तादुदकस्नानं भिदे पो उपो
क्षति॥ इति तृतीयकंडिका॥ ३॥ ततः अहुतं चोदद व्रतयह
णा कर्तव्यं॥ ततो होत्रे पदत्त करणं॥ एहि होतारिति होतृ वरणं
चरणं॥ अग्नये समिध्यमानायानुब्रूहि प्रैषः॥ सत्र त्वानीति प्रैषः॥
इदमहं सप्तदशेन वज्रेणोत्यव वा धनं॥ प्रति परावगमि आघारत्

॥ एकस्याः परिशेषकरणं ॥ आज्यवनीयोपवाजनं ॥ पूर्वाघारः ॥ स्रु
ग्ध्योग्निसंमार्गः ॥ अंजलीकरणं ॥ उत्तराघारसमाघार्य स्रुचौ
संस्पर्शयित्वैव पशुसमीपे आगत्योपविश्य यजुष्का संते प्राणा
इति पशुं ललाटे समनक्ति ततः समंगानीति दक्षिणोत्तरां
सयोरनक्ति ॥ उभयत्र मंत्रावृत्तिः ॥ ततः संयज्ञपतिरिति द
क्षिणोत्तरश्रोण्योरनक्ति मंत्रावृत्तिः ॥ ततः स्फकं समीपे प्रत्या
गत्य संज्योतिषेति ध्रुवासमंजनं ॥ स्रुचोर्विधानं ॥ होत्र्वर
णं पुनराश्राव्याग्निर्देवानामिति यजमाने हरणं ॥ तन्त्वर
व्यकेन ॥ ततो ध्वर्युः तिष्ठोपविश्य मित्रावरुणयोस्त्वेति
मंत्रेण मैत्रावरुणायोडुंवरं दंडं यजमानानु उरव्यस्यमात्रे सम
र्पयति ॥ ततः संस्पृष्टाउपविशंतः ॥ ततोग्निर्होतेत्युक्तो के

का॰ सू॰ यावाहयान्ति काम्यां श्चाव्याहुसमिधः प्रेष्यति मैत्रावरुणं प्रतिप्रे प द्धति
१३ षः॥ एकादश प्रयाजा द्वितीय प्रभृति॥ प्रेष्यति प्रैषः॥ वरुणस्य स कंडि॰ ४
13 प्रमदशमे प्रसमानयत॥ नवचतुर्थ प्रजतास्यागात्वन्तु मं
त्रराणिच॥ पंचमे॥ इदं हार्षः॥ पंचम॥ ननन्त स्येत्व त्रुमंत्रराणां२
॥ एतदेवान्तुमंत्रराणांस्तसर्वेषां॥ षष्ठे इदन्तुषा सानक्ताभ्यां॥
पं॰ सप्तमे॥ इदं दैव्याहोतारम्यां॥ पं॰ अष्टमे॥ इदं तिस्रो
देवीभ्यः॥ पंचमनवमे॥ इदं त्वष्ट्रे॥ पं॰ दशमे॥ इदं वनस्पतये२
ये॥ पंचमम देशाप्रयाः॥ निष्क्रा शा सहस्रंशामित्वारं प्रत्यारि
हरणं शासमाहोति॥ शासः॥ असिः॥ कटारिका उभयपार्श्वे
तिक्ष्णा सास्वाप्याप्लीनह॥ नरव इति हरिस्वामिः॥ ततस्तेन ह
नस्या सिमारय स्वरुवरुस्यमादायनाभौजऋक्तेश्चकाघ

तेनाक्ष्णयावृश्चति पश्चाल्ललाटं स्रुवंसिम्फा उपस्पृश्यातितनतःस्वरु
रक्षानाम्रूपांतरालेवाय्वृष्यसामित्रेक्ष्णासिमयछिंजे सांतेमना
ताध्रिरमिति शामितारं ब्रवीति ॥ ततः स्रुवौ सादयित्वावा
तस्थो ततः शामित्राग्निं पंचभूसंस्कारान् कृत्वा पुनरुल्
लेखनमेवाधिकंकरोति ॥ इतिचतुर्थीकंडिका ॥ ४ ॥ ततः
पर्यग्नयेनुद्रूहीतिमैत्रावरुणं प्रेष्यति ॥ ततोऽग्नीदाहवनी
या उल्मुकंगृहीत्वा पशुप्राच्य ॥ शामित्रदेशंगत्वा ज्वालाहवनी २५
यात्र्यपरिनरक्षिः पर्यग्नि ॥ ततः उल्मुकं प्रास्यन्निरस्त प्रतिपर्येति
॥ संतेइहारप्यावति ततः शामित्रायउल्मुकंठेवध्याचात्वालोकराव
रेशानयति ॥ आनीतमेवोल्मुकमादायपशुरग्रेतोयाति ॥ प्रति
प्रस्थाता वपाश्रपणीभ्यां पशुमन्वारभते अध्वर्युः प्रतिप्रस्थाता

२

का॰स्त॰ रमन्वारभते ऽध्वर्युर्यजमानन्वारभते ॥ ततो ऽध्वर्युः स्तृताया एव वेदे पकृति
२४ र्वेदिस्तरणोत्तरादाय स्रुगाघारमाघार्याथोपप्रैष्य होतर्हविर्या देवेभ्य इति मैत्रावरुणं कां॰डि॰ ५
14 प्रत्याह ॥ ततो रेवतीर्यजमान इतीयजमानं वाचयति ॥ अध्व
र्युः शामित्रं नातिकामेत ॥ ततो ऽग्नीदुल्मुकादत्तिमादाय शामित्र
ग्रे स्थापयति ॥ माधितवेके ॥ ततः शामित्र संपं प्रात इह वेदिस्त
णायोर्मध्यादेकं तृणं प्रागग्रमुपास्यति ॥ वर्षीयो वर्षीयसीति
॥ ततः शामित्रात्तस्य तृणस्योपरि पशुं प्राक्शिरसं प्रत्यक्
॥ रसं वेदकयादं पात यित्वा ऽउरव यत्र हृगोत ष्पा सरोधं कृत्वा मा
रयति ॥ ग्रीवामोटनेन वा तन्तुपाशवत्र यथा मार्यमाणः
शब्दं न करोति ॥ ततो ऽध्वर्युः प्रातिप्रस्थाता ग्नीत्प्रावृत्नीय
मभ्यावृत्यो पविशन्ति ॥ ततो ऽध्वर्युः संज्ञपयास्वगान्ति तिष्ठ

गृहीतयोः पं॰ ७

मित्रारं प्रत्याह ॥ ततो वसाहोमहवन्यां सकृदेवमाज्यं गृहीत्वा
सामित्स्वर्वकमाहवनीयजुहोति ॥ स्वाहा देवेभ्य इति ॥ इदं देवे
भ्य ॥ ततो यत्रेय घोपामि नासंज्ञकः प प्रभुरिति प्रत्याह ॥ ततो
घर्मः शेषन्त्वा लम् हन्मिमिति ब्रूयात् ॥ एनं वसाहोमहवन्यामे
वसृच्छलन्यां सकृदाज्यं गृहीत्वा सामिधं विनैव देवेभ्यः स्वाहेति
जुहोति ॥ इदं देवेभ्यः ॥ अनयोराज्यस्योः परिपश्रव्ये इति संज्ञा
॥ अनयोरत्र विकल्पेन होमः ॥ ततो वपाश्रयणीभ्याम् प प्रभुवं
भनेपेयुत्स ॥ चित्र स्मरणं स्थानाचात्वालेप्रादि पतिमाहिंस्यारिति
॥ ततः प्रति प्रस्थाता पत्नी उदानयोनि प्रेषः ॥ इति पंचमी कं
डिका ॥ ५ ॥ ततः प्राति प्रस्थाता पालेजनं हस्तां पत्नीं गार्हपत्य
स्य समीपात् प्रति नयत भस्त प्राता नेति वाचयति ॥ ततः

का॰स्॰ पत्नीपत्न्या || समीपे उदकं मुखवी उपविश्य पशोः प्राणानद्भिः शो पद्धति
२५ धयति || वाचं त इति मुखं || प्राणांत इति नासिके मंत्रावृत्तिः || कंडि॰ ६
15 चक्षुस्त इत्याक्षिणा मंत्रावृत्तिः || श्रोत्रंत इति कर्णौ मंत्रावृत्तिः
|| नाभिंत इति नाभिं मेढ्रंत इति शिश्नं पायुंत इत्यपानं संवी
रायं गान्येक वकल्त्वा चरित्रांस्त इति प्रोक्षति || ततः पत्नेजन १
शेषेणाध्वर्युयजमानौ सह पशोरगान्यनुषिंचतः || मन
स्त इति पशोर्मस्तकं || वाक्त इति जिह्वां || प्राणस्त इति नासिके
मंत्रावृत्तिः || चक्षुस्त इति चक्षुषी मंत्रावृत्तिः || श्रोत्रंत इति
कर्णौ मंत्रावृत्तिः || यत्ते क्रूरमिति सर्वांगानि || शमहोभ्य
इति पशोः पृष्ठदेशे सर्वाणि नयतः || ततः पशुमुत्तानं कृत्वा
ध्वर्युर्नाभिरग्रेणान्तरणम ध्यपदेकं मवाशि प्रंतदग्रप्रा

ग्रन्तिदधाति ॥ ॐ स घृतं ॥ ततस्वधितं इति प्रज्ञातया द्वयो
र्धारयोर्मध्ये इयं क्ष्माकेतिनिकृत्ताविकृत्या घृतात्कया असिधार
या अभिति धात्तं हृत्वान्तं सौं छित्वात्रं सागरं सख्यपारणो
हृत्वादक्षिणेनपाश्वीनामूलं धिङ्गपाणीकृत्योभयपार्श्वे रुधिरेणा
नाक्तिं रक्षसां भाग इति ॥ निरस्तं इत्यकात्वके रेतातृणं स्त्राग्रह्यपत्ति ॥
उदकोपः ॥ ततो यजमान इदमहमिति मंत्रेणैतेन तस्य तृणस्या
स्योपरि निष्ठति ॥ ततोऽध्वर्युः पशोरुदराद्वपामुत्खिदेघो
स्थः पृथिवीस्थ इत्सहितेनेत मंत्रेणाववपामस्य परायामत्वारच्छेत्तया
वाद्धयजमानेवपामुपरायामत्वारच्छेतयाववपुका वपाश्रयणेन
वा प्रादयति ॥ घृतेनेति ॥ ततो वपाच्छिन्नामनिप्रस्थात्वप्रय
छति ॥ ततः प्रतिप्रस्थाता वपां चात्वालेपदान्तपश्चिमेत्वप्रतप्य

का॰ गृ॰ १६ चात्वालोत्करावंतरेणाहवनीयेसमीपे आगत्यानरत्नास्तिष्ठति॥ आ पद्धति
ग्निद्धामिध्यान्तमेवोल्मुकं गृहीत्वाचात्वालोत्करावंतरेणागत्याहवनीये कां॰ डि॰ ६
16 प्रास्यति॥ ततोध्वर्युरपि चात्वालोत्करावंतरेणागत्य सव्यहस्तेकृतं
स्तरणाग्रमाहवनीये प्रदीपयति॥ वायवरितिमंत्रेण॥ ततः प्रतिप्र
पाशुत स्थाता तिस्रोत्रिवृत्ता हवयेवप्यातरासूप्यग्रीवपाहत्वापरित्यात
रवेदेदक्षिणत उपासीनो वपामाहवनीयेस्योपरि धारयिता
श्रपयति॥ ततोध्वर्युः स्रुवेणाज्यं गृहीत्वा वपाया उपरि जुहोति
॥ अग्निराज्यस्येति॥ इदमग्नयइति त्यागः॥ ततोध्वर्युः देवऽ
लोकेभ्यो नुब्रूहीति मैत्रावरुणं प्रेष्यति॥ स्तोकाननुवाचतेसमाप्ते प्र
तायां वपायां स्वधा प्रचरेति प्रति प्रस्थाता ध्वर्युः प्रत्याह॥ ततोध्व
र्युर्वपायां तत्रस्थाभिघारं करोति॥ ततः प्रतिप्रस्थाता तां तरसां नीव

सुपा

पां प्रत्यक् कृत्वाहवनीयादुत्तरतो निदधाति ॥ ततो ध्रुवं यस्ते
प्रादाय इति इंद्राग्नी गछेति मारवादनं करोति ॥ ततो वपां श्रि
येरायधारे त्यास्मा यथ फवा सदस्पनित्यालभते ॥ आपस्तवा
स्त्रैव पांददिति यूतस्ये वातित्यादतिरयावो दिप्नो रायं वहिं वि
घृतधारयावाया वपाया स्मासादनं कृत्वा ॥ कंठे स्व चेतदणमे
कुदमेत्रु ॥ ततो होतावाउनः स्तु पादापनेपठितेमत्र ध्वं पूर्णेह
पस्तावादायाति कस्यास्वाव्याह स्वाहाकृतिभ्यः ॥ प्रेष्य
तिउतात्र यथाज प्रेष्यति ॥ इंद्रवाहौ कृति भ्यः पं वममे त्यनु
मंत्रणां ॥ पत्यपु याजाप्रो वेराष्ट्र वंधफवामभि धारयति ॥ ततः
स्वाज्यस्थाली ॥ ततो वपांततः पृषदाज्यस्थालीततः पृष
दाज्योपस्तं ॥ ततस्वास्यभागो प्रेष्यप्रेषो ॥ स्म स्तयेनुब्रूहि

का॰श्र॰ निमैत्रावरुणंप्रेष्यतिअग्नयेप्रेष्येति॥अग्नयेप्रेष्येतिच॥३ पद्धति
१८ दग्नये॥सोमायानुब्रूहि॥सोमायप्रेष्य॥इदंसोमाय॥त कांडि॰६
17 तोजुह्वामुपस्तीर्यहिरण्यशकलमवधायवपामवद्यन्मैत्रा
वरुणंप्रत्याह॥इन्द्राग्निभ्यांछागस्यवपायामेदसोऽनुब्रूहीति॥वपा
स्वाच्यवधायपुनरुपरिहिरण्यशकलमवधायोपरिष्टात्स
तेदभिघार्योद्धावयति आश्राव्याश्राव्यइन्द्राग्निभ्यांछागस्यवपांमेदः
प्रेष्येतिमैत्रावरुणंप्रत्याह॥होत्रावषट्कृतेसमिद्धेजुहोति॥
इदमिन्द्राग्निभ्यां॥ततोवपाश्रपण्यौप्रास्यतिविशाखांप्रागग्रो
॥स्वाविशाखांप्रत्यगग्रांकृत्वाउत्तरतःस्मिच्छन्नाहवनीयव
दिपतिस्वाहाहाहुतेजइन्द्रनमसामितिमंत्रेण॥ततःस्वाच्योस्व॰
स्थानेप्रासादयति॥ततोवत्सादिकर्मणासर्वेसयजमानाः॥

सपत्नीकाश्चात्वालेमार्जयेत् ॥ इदमापइत्यनेनाकच ॥ नात्मसत्मा
पिमंत्रः ॥ कुचिन्त्सीमीतिपत्न्याः ॥ हिरण्यपशावकलस्यान्तं
ताभावेविर्दिरूपस्वाराभिघारोकार्यान्विन्त्याश्वलायनब्राह्मणे

॥ षष्ठीकंडिका ॥ ६ ॥ ततः पशुपुरोडाशस्य निर्वापः ॥ तत्र पूर्ववयजमा॰
नेवाचंयच्छतिप्रभृ ॥ पात्रासादनं ॥ उलूखलमुसलं ॥ पात्रीघा
न्यं ॥ घृतस्थीः संपवतोदकं ॥ प्रतावदानं ॥ पुरोडाशपात्री ॥ कर्मी॰
पवर्गासमिद्धा ॥ ततः पात्रांतरेषोद्धरणारुत्नीयस्याग्निहोत्र
हवणीयासादनादियथारुसादनांतं ॥ इंद्राग्निभ्यांजुष्टं ॥ पात्रांत
रोस्थिताः पोद्धरणीः स्काचिनिनीयब्रह्मणापश्चाइंद्राग्निभ्यां
त्वाजुष्टमितिहविः पोडसपात्राणि प्रोक्षति ॥ निःशेषकरणं
॥ ततः कृष्णाजिनादानाद्याघासोदकानिनयनांतं ॥ ऊकुटाहननंवे

का·सू· दर्व्यं धाज्यनिर्वापनदाधिश्रयणानामभावः॥ ततः पृषदाज्यावदान पशुप्रति
१८ पुरोडाशपात्र्योः संमार्गः संमार्जनं तस्य पात्रासनं च॥ ततः पु कंडि ७
18 रोडाशपात्रविभस्मीकरणं यालंभनांतं॥ प्राणदाने इंद्राग्नीगच्छे-
तिविशेषः॥ एतं च होतृमैत्रावरुणाविन्यामंत्रणं शांस्वा
पनस्यत्वात्॥ ततो जुहूपभृतावादाय जुहूकाभ्युपस्थाति चोप
स्तीर्य पुरोडाशमवदानं मैत्रावरुणाः प्रत्याह॥ इंद्राग्निभ्यां पु
रोडाशस्यानुब्रूहीति॥ ततो द्विरवदायोपरि सकृदभिघार्य
मवदानयोः प्रत्यभिघारः॥ ततः उत्तरार्द्धादुपस्तीर्य स्विष्ट-
कृदर्थमवदानं॥ ततो द्विरभिघारः॥ उ आयाति कृत्वाश्राव्य
मैत्रावरुणं प्रेष्यति॥ इंद्राग्निभ्यां पुरोडाशं प्रेष्यति॥ इदामिंद्रा
ग्निभ्यां॥ ततः उपस्थाति यद्दवत्तं तेजुहूकाः समानीयाग्नये जुहू-

होतेति॥ यज्ञ यप्रेष्यातिमैत्रावरुणं प्रेष्यवषट् कृते उत्तरतो ज
होत्रे इदमन्नयोप वांनिर्गुणः॥ स्विष्टकृद्यागः कर्त्तव्यः॥ उदर
कोपः॥ एतस्मात्कालेचोरासादनं॥ नात्र संचराम्यकलशं॥ वर्कक्री
करणांभागवर्ज्जं॥ सोर्यप्राजापत्यपशुभागपरिहरणं सर्वं॥
मैत्रावरुणो पत्रेडांभक्षयति॥ ततोदक्षिणादानं॥ तत्रपशु
रसीति धेनुरसीतिवावरोसीति वालम्भवाविशेषः॥ दुर्गासीत्यस्य स्थु
ते॥ अस्यपशोः सम्पद्यापंपशुं दक्षिणां धेनुं वरं वाब्रह्मणो होत्रेऽध
र्युर्वे मैत्रावरुणायेति प्रस्थात्रेग्नीधे वसमादिभागेनाहसंप्रदद
वत्यस्त्रे भाग इत्यादि॥ ब्राह्मणानुरूपं वः पशुः प्रतिगृहीत॥ ततो
ग्नत्यनाजसिधारयापपशुविकर्त्तनं शामित्रुरेव॥ नाध्वर्यो॥ हृदया
दिमांसान्यवरवडयेत्क्वाथितितापशुप्रारीरा कृहणं॥ हृदयंक्वा

का॰सू॰ अफलाकारंमांसं॥जिकाश्रसिग्रा॥क्रोडंवक्षोभ्युयजोरंतरालोमित्यर्थः पकृत्ति
१८ ॥सव्यसाक्थिपूर्वनडकामिति सव्यवाहोः पूर्वनडकं प्रथ्यमानालिका कंडि॰ ७
19 ॥श्रससंनिकृष्टा॥पार्श्वेवामदक्षिणेत्रयोदशत्रयोदशास्थि
संबंधे॥कूलंकूलेयंपित्राधाररूपंयकृत॥ष्टक्लोपक्लोमफलन
ल्यौउक्लैवर्तमानोगोभको॥गुदमांससकलंरजसहश॥दक्षि
णाश्रोणीः दक्षिणास्यपश्चात्पादस्यो॥परिवर्तमानोमांस
सलःप्रदेशः कटिशब्दवाच्यः॥एकादशमौहवानि॥उत्तस एतान्वे
ग वाधिनि॥श्रघातयांसाधनानित्यर्थः॥ततोदक्षिणासाक्थि
१, वनडकंडाक्षिणावाहोःप्रथमानालिका॥गुदस्तृतीयापरिशिष्टं
गुदस्यतृतीयभागो॥सव्याश्रोणीसव्यस्यपश्चात्पादस्यो
परिसंसलःप्रदेशःकटिशब्दवाच्यः॥एतानित्रीणापुपभृत्स

वंधीतिास्विष्टकृद्यागसाधनानि ॥ गुदस्यवर्षिष्ठोभाग उपहो
मार्थः ॥ गुदस्यावि भाग इदानीं न कार्यः ॥ उक्ता सर्वदानलेत्रि
धाविभज्यन्ते ॥ ततोवानिष्ठुः स्थूलांत्रं ॥ जाघनीपश्चोः पुछं
क्लोमंगलनाडिका ॥ प्लीहं प्रासिकाकारं मांसं ॥ तत्र पृष्ठीशात पु
टः ॥ ७ रीततं ३ हृदयस्यप्रच्छादकमांसं ॥ एतानि क्लोमादीनि
विकल्पेन गृह्णीति ॥ यदि पशुः कुंभो भवति तदा पदवाशिष्टं
उदरमेदेवयागग्रहणकालेस्यात घृतं सहस्रं स्रोतमांसं तु
देवान्नमध्ये न वरहेत ॥ एवं हृदयादीनां ग्रहणं कर्तव्यं ॥ त
तः शामित्रस्य पश्चादुत्करादुत्तरतो गर्ते खनित्वा तस्मि
न्गर्ते कुवध्यं पुषाः पुरीषं लक्ष्मीभ्रवधायतस्या वध्यस्यो
परिरक्षसामितिलोहितं प्रक्षिपति ॥ इदं रक्षोभ्यं इतिमंत्रणः ॥

पा०गृ० उदकोपः ॥ ततो गौरसीति मूलस्मा सर्षपक अस्मानन्त्वारक्षे मूले पद्धति
२० ॥ हृदयं प्रहृष्यानन्त्वारक्षेरामित्रे प्रयच्छति ॥ शामित्रेऽग्नौ ताप्य कं०७·२
20 मानेनैव ॥ ततो गौरसर्षपान्कषायमादायमन्त्रेरिक्थन इति शामि
त्रिस्तोस्याधि प्रयच्छति ॥ ततोऽयअस्मान्नेनान्त्वारक्षे यामुष्या
यां हृदयादीनि मांसानि क्रमेण प्रतिपाति ॥ ततो नन्त्वार
क्षे उदकं प्रतिपाति ॥ सप्तमी कंडिका ॥ ७ ॥ ततः शामितारं
शूलास्तीर्णशीतलयति ॥ त्रिः प्रच्छावयताद्दिन्सा द्विनानस्पर्शं हि
यतेन ॥ ततोऽश्वः प्रयच्छेप शोणितरक्तानि लित शामिता हृ
दयशूलान्तिकाष्ठपाशा उपरिस्थापयित्वा शूलमध्वर्यवे
प्रयच्छति ॥ अध्वर्युः ॥ शूलं भूमेर्यामस्थानीतिर्दि मो प्रदूशो स्थाप
यति ॥ ततो मांसपुष्पस्नेहसुष्ठ घर्ज्र्कापचयनं होत्र सो वं

पृषदाज्यं हृदयाभिघारणार्थं गृहीत्वा चात्वालोत्करान्तरेण गत्वा निष्क्र
म्य पृच्छति शृतं३ हविः शमिता३रिति त्रिरभिक्रम्य शृतमिति ऽश्रो
क्ते शमित्रा ॥ न देवतानामित्यपां पात्र्य ध्वर्युराह तत्रः पुनः शमितारं १
मत्याभिक्रम्य तथैव पृच्छति ॥ पुनः शृतमिति प्रत्युक्ते तेन देवा
नामित्यपां पृष्ट्वा पुनरपि शमितारमभिक्रम्य तथैव पृच्छति ॥
शृतमिति प्रत्युक्ते तेन देवानामित्यपां पृष्ट्वा पुनरपि शमि-
तारमभिक्रम्य तथैव पृच्छति ॥ शृतमिति प्रत्युक्ते तेन देवाना
मित्यपां पृष्ट्वा ध्वर्युराहन्तनन्तेन पृषदाज्येनाध्वर्युः सर्वमांसा
नामुपरिष्टाद्धृदयं संततेमेन इत्यभिघारयति पृषदाज्येन
सर्वपश्चवदानान्यवस्थितान्यभिघारयति ॥ अथवा व्यति
रिक्तं सर्वसाज्य स्थाल्याः स्रुवेणाज्यं गृहीत्वा तेनाभिघारये

हृदय

का०सू० त्रि॥ उभयमप्यनन्तरमलंकृत्य हृदयानुद्धृत्य॥ ततउरवाघ्रदयुद्धा पद्धृति
२१ स्य मांसानि तिलिकाश्यपवंशपात्र्यादेकाविंशतिपुलेपात्रे उदकं॥ कं०डि० ८
स्थापि तिस्थापयाति हृदयादष्टासंख्यानां दिक्क मेण॥ ततो वंशो
२१ ति काश्यपपात्रान्तरे कृत्वा स्थापयाति॥ ततः स्थाल्याज्यन हृ
दयादीनामेकादशसंख्यानां प्रत्येकं प्रासादानं॥ इंद्राणी ग
र्भेति मन्त्रेण॥ वसाया त्वसर्मीं॥ ततः पशुमांसानि कृत्सिंवाद
यवात्वा लोकश्यपवंतरेण॥ गत्वा दूपाग्न्यो रंतरालेन मांसा
नि हृत्वा स्वयं सहविस्कृतस्यैवात्वास्त्र स्थोदनिणा प्रदेशे वेया
वहिंधि कृदयादीनिन्जोहवाति प्रत्येकापिंशयंणा धाम्नेतिसाद
याति॥ जानयंतीच मन्त्रेण॥ ततो वसायास्त्वसर्मींसादनं॥ ततो
जोहवातामेव प्रत्येकं जाहुत्या स्वाहा अवाम्मसदंतिन्यालंत

॥ वसायास्तु हंसी अंगभागावेदानान्तं वर्हिर्षि स्थापनमात्रमेव
नासादनालम्भौ ॥ नात्मालम्भः हृत्तत्वात् ॥ ततो जुह्वामुपभृति
वसाहोमहवन्यां प्राशित्रहरणो इडापात्रं चोपस्तीर्य जुह्वा
मुपस्तीर्य चाहिरस्या यावद्यातं ॥ ततो मनोतायै हविषोवदीय
जमानस्यानुब्रूहीति प्रैषामैत्रावरुणं प्रति ॥ ततः प्रतिप्रस्था
तास्तीना घृतप्रशाखानामुपरि मांसान्यवखंडयति ॥ हृद
दयादीनां जोहवानां प्रत्येकमध्यात्स्ववा द्विर्द्विरवदायाः
ध्ययोर्हस्ते समर्पयाति ॥ स ध्रुवे जुह्वामवदधाति ॥ गुदस्यावर
धा दानकाले विधस्त्रेधा विभागः कर्त्तव्यः ॥ प्रथमः स्थूलो महा
न्भागः उपयजामार्थः ॥ द्वितीयो मध्यमोनाभिस्थूलोमा
तिहृस्वः सूक्ष्मकांविधाकृत्वावदेयाः स्तीयो ह्रस्वलोपिक्सणि

का॰सू॰ स्रोगतिहुतः अंगोरस्विष्टकृदवदानानेकस्थाप्यः ॥ एवञ्च कामं पद्धति
२२ वदाय ॥ ततः उपस्तीर्य दर्वीदारासांस्विष्टकृदर्थं जीयस्य व्यञ्जोणी कंडि॰८
22 नो द्विर्द्विरवदानं ॥ उदक्तनीयपयोर्निःशेषयोरेवावदानं
उपस्तीर्णे कामेनाहिरण्यशकलवावधात्ता ॥ ततोऽ
कासकृदभिघारः ॥ उपस्तरणापि सकृदेवाभिघारः ॥ पञ्चाव
त्तिनां सर्वावदानेभ्यास्त्रिरवदानमध्यात्पूर्वार्धात्पश्चा
र्द्धा ॥ त्रिर्जमदग्नीनां पश्चात्तृतीयामिति क्वचनात् ॥ उपस्तर
णावदानाभिघारणाद्यावद्भ्यः पञ्चावत्तत्वं संपादनीयम्
मिति शास्त्रदीपिकायां ॥ ततोऽडसीति वसाहोमः स्रुवेणाय
पाकस्यां विघसा गृहीत्वा उपरि द्विरभिघार्य पार्श्वेनासिता
वायसां घृतं चाभिधयातिष्ठपुत्रामिति ॥ ततो जौ हव्याभ्यो ह

दयादिभ्यः प्राशित्रावदानं ॥ तस्याभिघारः ॥ ततो वसा शेषमिडापा
त्र्यामाज्यमिश्रमवत्त्य हृदयजिह्वाक्रोडं यकृद्वृक्कौ यताभिसमग्राण्ये
व प्रादिपति ॥ तद्धृदयं प्रास्यतीत्येवं समग्राणामेव प्रासन प्रवा
रणात् ॥ यानिष्ठोरूपलदरागार्घ्यत्वात् प्राशित्रं मेद्राच्छावदाना
न्यापि सर्वाणीडापात्र्यां निधेयानि ॥ नानिष्ठप्यातिरिक्तानां
शिद्दिष्टस्व दातावाकार्यं प्राशित्रं नरेन्द्र ॥ इडामवद्यतानिश्रवणा
त् ॥ उपस्तीर्णात्तु हिरण्याभिघारः ॥ ततो जाघनीं पत्नीसंयाजार्थं ॥
मध्यंत उपयच होमार्थं कुम्भ्यां वितरुद्ध प्रदेशोति ध्यायपेद्दुःप्रशा इति
श्रवाशी छ्यातिमांसानि भुञ्जश्यशाति ॥ अपक्कं त्वपक्वत्वगादिव
पक्तुस्यारीरंतद्वसिश्चपशास्यतीति हरिस्वामिनः ॥ एवं घेमांसानां प्र
तिपत्तिः ॥ ततस्तत्र श्वोपविष्टपेंडागमिन्या अग्नरस्य हविर्धानं

का॰ स्र॰ ब्रूहीति मैत्रावरुणं प्रेष्यति ॥ तत उत्थायातिक्रम्याश्राव्येंद्राग्नि पद्धति
२३ भ्यां छागस्य हविः प्रेष्येति मैत्रावरुणं प्रेष्यति ॥ ततो याज्या कंडि॰ ८
यामर्द्धर्चेति वषट्कृते प्रस्थातानुरक्तमुपविश्य वसैकादेशं
23 जुहोति घृतं घृतपावान इति मंत्रेण ॥ इदमंतरिक्षाय ततो
ध्वर्युश्चकावषट्कृते क्रकावदानानि जुहोति ॥ इदमिंद्राग्नि
भ्यां ॥ ततः प्रदक्षिणमावृत्य जुह्वां पृषदाज्यस्य छाल्याः॥
पृषदाज्यस्यैको वनस्पतयेऽनुब्रूहीति मैत्रावरुणं प्रेष्यति
॥ इतरथावृत्तिः ॥ आश्राव्य वनस्पतये प्रेष्येति मैत्रावरुणः
प्रेष्यति ॥ इदं वनस्पतये इत्यन्तोऽध्वर्युर्जुहोति ॥ वनस्प
तिः स्विष्टकृदधिकारः ॥ इति मध्यस्वरप्रैषाधकद्वारस्रा
तत उपस्तीर्णावदानानि छागमांसपमानतोऽग्नये स्विष्टकृते

ब्रूहीति मैत्रावरुणं प्रेष्यति ॥ ततस्ताभ्यामाज्यामन्त्रया स्विष्टकृते
प्रेष्यति ॥ इदमग्नये स्विष्टकृते ॥ उत्तरार्द्धे होमः ॥ उदक
स्पर्शः ॥ ततः स्रुचोः सव्यं कृत्वोपविश्य उत्तरतः ॥ वसाहोम
हवन्या वसा प्रैषेणादिशोऽन्या घायति ॥ दिशः स्वाहा ॥ आ
ग्नेय पूर्वभागे इदं दिग्भ्यः ॥ प्रदिशः स्वाहा ॥ दक्षिणतः ॥ इदं दि
ग्भ्यः ॥ आदिशः स्वाहा पश्चात् ॥ इदमाग्भ्यः ॥ विदिशः स्वाहा
उत्तरतः ॥ इदं विदिग्भ्यः ॥ उद्दिशः स्वाहा मध्ये ॥ इदमुद्दिग्भ्यः
॥ दिग्भ्यः स्वाहा ॥ अतः ऊर्द्ध्वं सर्वस्य वशो वसस्य होमः ॥ दि २८
ग्भ्यः ॥ ततः प्रत्यगत्य स्वस्थाने स्रुचोः सादनं ॥ अष्टमी
कंडिका ॥ ८ ॥ अथ वपां वेद्रः प्राणा इति पशुं संस्पर्शनं ॥ संव
राम्युत्तरां ॥ प्राशित्रसमर्पणं ॥ उदकोपः ॥ इडासमर्पणं

का॰स्स॰ दक्षिणाग्नि कर्म॥ शुंडां प्रति गच्छ पर्वं जितं पूर्ववान्तरेडावदानं पद्धति
२४ ॥पुनः इडां समर्पणं॥ भागास्समर्पस्समर्पणाय यजमानः करो कांडि॰६
24 ति होमं ब्रह्माणोग्नध्वः प्राशो [illegible] ॥ पुरीतितस्य पदेवतीक्षुम
न्नीधे॥ प्रीहि यजमानाय मध्वर्युः समर्पयति॥ ततइडाः
भक्षः॥ होमादि नांचयथास्वं मैत्रावरुणं प्रति प्रस्थातारोडाःसूततः॥ ततः भक्ष
सर्वेषांब्रह्मादिक्रमेण मार्जनं॥ पवित्रं प्रतिपत्ति॥ ततउल्मुके समस्याग्नु
याजार्थं परिशोधितामे धकाष्ठमादायम्नाग्निदोपयजानंगारानां
हरेत्यक्तीधग्रेष्योति॥ ततउपयष्टरुपसीदेति प्रतिप्रस्थातारं॥ ततो
ब्रह्मन् प्रस्थास्यामीति ब्रह्माणं॥ ततः समिधमाधायाग्नीमग्नीस्सं
मृढीत्यग्नीधं॥ ततो ग्नीतवैश्यामिव्वाग्नत्व हन्त्रं अंगारान् ज्वलतं आ
हत्य तरस्यांवेदिश्रोणांपरिसमूहनादिसंस्कृतायां निवपति॥

ततः सप्ति पशुं धायाग्निसमार्थं ॥ प्राति प्रस्थाता ग्नेयदशमाशायपश्चोगिरा
स्पर्षे उपयष्ट्वोमार्थमुपाविश्यानि ॥ ततोनुयाजेषु क्रियमाणेषु गुदरवं
डं छित्वा छित्वा प्रतिवषट्कारमेकैकं एकतेन जुहोति ॥ समुद्रं गछेति
प्रतिमंत्रं तेषामत्र याज्यानन्तरं त्यागः ॥ इदं समुद्राय ॥ इदमन्तरि
क्षाय ॥ इदं देवाय सवित्रे ॥ इदं मित्रावरुणाभ्यां ॥ इदमहोरात्राभ्यां ॥ इदं
छन्दोभ्यां ॥ इदं द्यावापृथिवीभ्यां ॥ इदं यज्ञाय ॥ इदं सोमाय ॥ इदं दि
व्याय नभसे ॥ इदमग्नये वैश्वानराय ॥ ततो मनोम इत्युखा विसृष्टो
॥ उपस्पृशन्ति सर्वे ॥ अथ षड्डः एषवदन्यापश्चात्तः एषवदन्यं स
मानीयजकृष्णवदाज्ये पञ्चावदायाति ॥ क्रम्याग्नीध्यदेवेभ्यः
प्रेष्यति मैत्रावरुणः प्रेष्यति ॥ एकादशानुयाजा [illegible] ॥ चतुर्थे स ज्ञाः=
प्रमदशमेषु समानयत्तं ॥ प्रथमेनुयाजो इदं देवाय बर्हिषेति

का॰स॰ य इदंदेवीभ्यो द्वाभ्यः॥तृतीय इदंदेवीभ्यामुषासानक्ताभ्यां॥चतुर्थे पद्धति
२५ इदंदेवीभ्यां जोष्ट्रीभ्यां॥पंचमे इदंदेवीभ्यामूर्जाहुतीभ्यां॥षष्ठे इ कंडि॰ ६
दंदैवीभ्यांदैव्याभ्यां होतृभ्यां॥सप्तमे इदंदेवीभ्यस्तिसृभ्यस्तिसृ
26 भ्यो देवीभ्यो॥अष्टमे इदंदेवाय नराशंसाय॥नवमे इदंदेवाय व
नस्पतये॥दशमे इदंदेवाय बर्हिषे॥एकादशे इदंदेवायाग्नये स्विष्ट
कृते॥प्रथमस्य वक्रैः स्रुवेण होमः॥द्वाभ्यस्तत्रीवाजिनासंश्रासम
पत्तानामेकाश्रितस्य तदेव मध्यहोमः॥तत्र स्रुवपाशनामेकात्र्यवपश्चा
द्वाहोमः॥ततो उपस्थदर्यातरतउपविश्य समानीयदेवेभ्यः
॥स्वाहेति प्राचीमाहुतिं जुहोति॥यूपोत्पाटनं॥ततो दिवेत्वे घृ
मद्दवितिमुकारस्वरुं जुहोति॥इदरुरवे इतित्यागः॥ततः स्रुचा वासा
पास्यायस्त ॥उपरिष्टद्दर्यापस्तरणांते धायवसा होमहवी

ऊर्द्ध्वा उपरि निधाय चक्षुरस्य हन्ति ॥ इं प्राण्यो वनस्पते राजीति पीत्वि जपः
॥ इं ध्रान्वी वनस्पतीन् स्तमपन्नु दाविति उपस्तृतः ॥ ततो जघनानुप्रस्तो
वाप्रुदपरि ध्वजवं ॥ स्तजं वा कायस्तजा प्रेष्याति मैत्रावरुणं प्रति
स्तजावाके प्रेषः ॥ ततः प्रस्तरं दाधनादि धुरि निधानाति विप्रोषः ॥
प्रस्तरस्य ध्येस्यापं स्वपक्रामं ॥ सवाभि ॥ सकाग्निः संस्तुतोमः ॥ ध
ना घृतश्च ध्रुपौपातरस्मात्स्यस्तउत्वेभाय नेत्स्यः ततो विघालंभः
॥ ततो वज्जोपेता ॥ करयसीत्य ध्रुवः ॥ जाघनीमन्तीदादायपत्नी
संयाजार्थं ॥ गार्हपत्यं गच्छन्ति ॥ तत्र सोमयागे त्वष्टा यागे वज्रा
घन्या उपरिभागादेव विकृष्य तत्र वदेयं ॥ स्तीयपशोयागे उत्तरानार
याजादेन्या भूतः ध्रुदप्राघन्तरवदेयं ॥ इडावितरणमेवावदेया
॥ पत्नीजाघनीपर्यावर्तनं घोरस्रवीत त्वो परिभागादवटह

का॰सू॰ पात्नीयागार्थं षडवत्तार्थं चावदयं ॥ पत्नीसंयाजेभ्यो नोपस्तारा॰ पद्धति
२९६ भिघारौ ॥ जाघन्या एवावदानं चोडुपस्य प्राशित्रयागं हरणं ॥ कंडि॰ ९
27 ततउत्तापं पत्नीसंयाजेभ्यो नोपस्तारामिघारौ ॥ जत्नाय इदंप
यावत्ता कृत्वा समर्प्य प्राशित्र पश्चाद्वत्तामेवावान्तरेडां सम
र्पयत्र ॥ नात्र पर्वाजितं ॥ इडान्तत्वं हस्वस्याविधानात् ॥ इडा
याज्याभावात् ॥ अन्वारंभः ॥ मार्जनं ॥ नादक्षाहुतिः
॥ न स्योपायावाकः ॥ अपक्षाहुत्यभावापि संयावाबाकोभवतीति
याज्ञिकाः ॥ सर्वपैतावत्यदक्षिणापनिहोमः ॥ तत्रेदमंप्रागिं
ध्माभितिस्तोत्रीयस्य त्यागः ॥ ततो वेदपो क्राविमोकः ॥ स्वा
वेदस्तरणं ॥ वीदीसमिद्धस्य जहं बिघ्नौ वाज्यस्य प्रवयैव
दिध्याहंजुहोति ॥ देवानां [illegible] विदहति प्रपमं ॥ इदं वातायर

यज्ञमिति द्वितीयं ॥ इदं यज्ञाय ॥ एषते यज्ञो यज्ञपते इति तृतीयं ॥ इदं यज्ञ

पतये ॥ अत्र यवाचा ॥ आवाह इत्यादिभि स्त्रीभिः सामिधेनी यज्ञः पश्चिज्होति

॥ अत्र इदमग्नये इति त्यागौ ॥ तृतीय प्रकृतिवत् ॥ नवमी कण्डि

का ॥ ९ ॥ अतो वाहि होमः ॥ ततो हृदयमादाय तडागादि स्थले दकंप्र

तिसर्वेण छंति ॥ तत्रागत्वा धतुरस्थवेत्यायः प्राविश्य पश्चा कृसं घोस

गासिन मितिमंत्रे रागमं चेत्यतेन इदव स्थलमुपगच्छती ॥ अमो प्रवे

शयोतिस्य धः ॥ अतः सर्वेरिगमित्रियाद इत्याभिमंत्रयंते ॥ उपस्थ शांति

वा ॥ तडागमग्नि मतेरे ला तिष्ठेत इपात्म वदे शेडपा त्रंतिरीय

तथा कस्ता कृमं घोम्पलमुपगढ़ेद्यमाता समेवा पामं मिमंत्रे रवाउपस्य

प्रतिवा ॥ ततो यजमानः पत्न्या यत्यतीर्पैत गत्वा ॥ देवानां सामि

समीतिभ्या द्वितीये सामिधमादधाति ॥ पत्नी चगार्हपत्य यत्र समीस

का॰ स्र॰ मिधमादधाति ॥ ततः प्रणीताविमोकः ॥ राद्धभागः ॥ इत्यर्थान्यावाप्नोति पद्धति
२७ नेयनमाहवनीयोपस्थानान्तं ॥ वच्चवाप्मूलादानादिसमिदाधाना कंडि॰ १॰
28 नान्तः स्फूला वन्हयः ॥ ततउत्तरवेदेपश्चात् स्थित्वा व्रतं विस्रजेत् ॥
॥ ततो ब्रह्मयजमानौ मध्यमाहवनीयसमीपे उपविशतः ॥ ततो
ध्वर्युराज्यं संस्कृत्य चतुर्गृहीतं गृहीत्वा समिधमादाय गत्वा म
ध्यमाहवनीयं परिस्तीर्य समिधमाधायाघारवदाघारयति जुहोति
॥ इदंविसवे ॥ ततः यजमानोध्वर्यवे यद्यदा — प्राप्तिर्भवति तेषु
व्यामिश्रसमानं ददाति ॥ अस्यामाकृतेसमर्थ इदं दक्षिणा
म्राध्वर्योन्निस्वमहं संप्रददे ॥ नित्यधारणपक्षे मध्यमाहवनीये
दक्षिणाग्न्यो ह्रदेतृणं ॥ एतरो लौकिकः ॥ अन्यपक्षे मध्यमाहवनी
यं समारोप्याग्निर्मथनं तत्रतामाकृत्वी जुहुयात् ॥ होमांते सलो

कीकः ॥ ततः प्राजापत्यपशौ पशुबंधवत्प्रयोगः आज्यभागांतं ॥ ततो ब्राह्मणतर्पणं ध्येयः ॥ एकरथवत्प्रयोगः ॥ ततो ब्रह्मा वनमः कृत्वा पात्रे होमसमिधाधानं स्वाहानाम कृतं स्विष्टकृत् करोति ॥ ततो जलमध्ये … दिकृत्वा … भोजनसंकल्पं प्रयोगः करोति … ॥ सो पर्यंतं भोजनपर्यन्तं … ॥ सो पशुपतेः पशुपुरोडाशः … प्राजापत्यपशुपतेश्च ॥ प्राजापत्य उपांशु ॥ … पंचकादीनामावि कल्प इति केचित् … परे ॥ ॥ इति श्रीयाज्ञिकदेवकृतायां कात्यायनसूत्रपद्धतौ निरूढपशुबंधः ॥ ॥ अथसूत्रक्रमो दर्विहोमाणां धर्मा लिख्यते ॥ दर्विहोमेषु प्रणीतादि …

का॰ सू॰ ष्टसीपौर्णमासस्य धर्मा भवंति ॥ तत्रैवैकस्मिन्नेवाग्नौ आहवनीये वा पद्धति
२८ स्थतानापन्नेपरिधिवेदौ वा होमो वा गार्हपत्यदक्षिणाग्न्योर्वा ॥ हो कांडि॰ १॰
28
मपक्षे घृतपत्न्यादयः संस्कारा गार्हपत्ये कर्त्तव्याः ॥ मन्त्रप्रया
जानां मन्त्रपाठानाम् २ धर्मकाण्डानां स्विष्टकृदिडाभक्षणोत्तरहोमा
नां च भावः ॥ उत्तराघाराज्यभागसंस्रवबर्हिरादयो होमाः अनुक्ते
न दैवतापदत्वार्थं स्वाहाकारेण कर्त्तव्याः ॥ एवमन्यत्र वा धामा
दारम्भकर्मापवर्गान्तं मन्त्ररहितं सर्वं कर्म तत्र भवति प्रातिवि
द्धवर्ज्जं ॥ दर्विहोमाः परं तत्रैवोक्ताः ॥ यथा वाजपेये वाजप्रसवीयहोमः ॥ साक
मेधेषु पूर्णा दर्विहोमः ॥ सांतपनीयान्तं चरुम घृतपदो ॥ सौत्रामण्यां त्रिष स्या॰
ष्टुपयो होमादयस्ते होममात्रा भवंति ॥ तेष्वग्न्यं त्वाघारावाराद्युपका

एकमंगजातंनभवति॥सन्निपत्योपकारकांगसंस्कारादिभवत्येव॥प्र
याजावाजपेयेवाजसप्तवीयेहोमेऽपिधानामासादनंप्रोक्षणादिपशु
सप्तदशगं पाकस्यादिस्विष्टकृद्धोमेति धर्माः॥ अपिपाकायज्ञेषुस्मार्ते
ष्वपदात्रादिष्वाज्यवशाक स्थादिषुस्त्रावादौहोमार्थ्य मवत्तस्य घृतस्यचर्वाद
सर्वस्यहोमोनकर्त्तव्य॥किंतुकिंचिदवशिष्य प्रत्याहुतिपात्रांत
रे स्थापनीयं॥ततस्तत्रोपदिष्टात् सर्वादिहोमान् कृत्वा अनंतर
मेवत्तस्य हुतशेषस्य प्रत्याहुतिपात्रांतरे स्थापितस्य होमक
र्त्रा प्राशनं कर्त्तव्यः॥निरूढपशुषु प्राकृतिप्रयोगविपासयोः॥स
कारणा धर्माभवंति॥ अन्यथापि … त्यादीनां मा … कारादीनां
मन्त्रेषु वतीया … धेनिरूढेषु त्रिष्वेवपशुषु ग्निषोमीयधर्माः
॥इतरेषु चातुर्मास्यादिप्र शुषु तत्प्रातिरिक्तेषु निरूढधर्माइति

का॰ सू॰ ॥ अथ पशुसगात स्मार्त्त पशुकौ वित्त धर्म्य उच्यते ॥ एष स्थाने पशुति पद्धति
२९ योजन ग्राम स्वायां भवति ॥ वप्य होमानंतरं ॥ हृदयादीनि त्रीण्येवाद कंडि॰ ९
दानानि पशोर्गृह्णाति ॥ न स्वकीशि ॥ अथ पवा हृदयादीनि पचैवग्र
29 ह्णाति ॥ अनयोः पत्नयोः श्रोण्यादेवावदा पत्विष्टकृद्धोमः कर्त्तव्यः ॥
अथ पवा सर्वाण्यपि पश्ववदानि गृह्णाति ॥ अवदानैः सहैव पशुपुरो ना
डाशस्थाने स्थालीपाकं श्रपयित्वा तेन सह प… ष वदानानां प्रदान
भवंति ॥ सर्वेषु स्मार्त्तेषु पाकयज्ञेषु पुरोपि… चौदहिरण्यं भवति ॥
॥ वरोडश ॥ …पात्रमिति …ति ॥ इति वरश दैनयस्मैदीयते त
दभिलाषितं पयय तस्मान्नैतदा तु प्राकृते धान्यहिरण्य वस्त्रादि
कं दानभिधीयते ॥ तन्मते पञ्चावायं स्कंद दर्वि होमाः ऽस्मार्त्ताः पाक
यज्ञाः पञ्चादिष्टयस्तु इतिच भाष्ये व्याख्यातवंतः ॥ अत एवतेषां

मन्त्रे स्मार्त्तेषु पाकयज्ञेषु देवत्तो द्वेशो न तु हविर्ग्रहणं इध्मावेदिप्रोक्षणां
बर्हिःप्रोक्षणां स्तरणादिकं च दर्शपूर्णमासप्राकृतिकमाधिकं प्राप्नो
ति॥ यत्या वयनस्य प्रज्ञौति स्वोपि स्वयमातृत्रस्माप्यापारितायां
उत्तरवेदौ तस्या उपधुपदध्माति॥ ततः स्वयमातृत्रस्मापा उपर्यग्निं
स्थापयित्वा सोमयागः कर्त्तव्यः॥ त्रिस्रो विज्योतिष उपधायवा॥
सर्वा स्तत्व्या उपधायवा॥ कस्ये एकां पुनरपश्चिति उपधायवा॥
न्यय वा पुनः सोमे स्वयमातृत्रस्मादीनामपि चयनं न भवति॥ उत्त
रवेदावेवाग्निप्रणीयपया गोन्तुषेपः॥ शाखायनसूत्रे॥ इत्येका
दिना पशुदोगान्त पर्यवस्तवेद उपदिष्टकार्डः॥ एतावता इष्टीना
मानुपूर्व्यं हविर्षोदेवतं ऊर्ध्वरूपाभ्युता याचा ध्वेष्टुमन्तुः विदधीत॥
॥ ध्येगा पर्यवभूयादेिवस्य प्रकृतिकल्पानुपदिष्टकुप्तत्तः
कपामिति॥ इत्यष्ट॥ इष्टीनामन्ता वन्वेषा तडागादिपरिमाणो॥ हवि

का॰ सू॰ र्यां यागक्रमे ॥ दैवतशब्देन गुणनिर्देशो ॥ उभयोरपां कात्यायनं च मंत्रादेः शब्दस्य पद्धति
३॰ ॥ एते यथार्थमनुविदधीत ॥ तदुक्तं कुर्यात् ॥ आत्मीयमुपदिष्टमप्यपेते कंडि॰ १॰
न यजमानः ॥ आध्वर्यवत्वादस्येति शांखायनभाष्ये ॥ तेन मैत्रावरुणप
38 १ यस्यामा उपांशुत्वं दैवतस्य हविषां क्रमश्च आध्वर्युत्वात् अवगंतव्यः ॥ १ ॥
इति त्रिरग्निचित्सम्राट्स्थपति महायाज्ञिकश्रीप्रजापतिसुतेन म-
याज्ञिकश्रीदेवेन कृतायां कात्यायनसूत्रपद्धतौ अष्टादशो-
ऽध्यायः समाप्तः ॥ संवत् १९८३ श्रावणवदि सप्तमी शनौ ग्र॰ १९६
लि॰ पुरोहित साधुराम मलाज्या लिखा रामं॰ श्रीरघुनाथजी ७॰ जे॰